

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Varför är du sen?”

– En studie om elevers uppfattningar om fenomenet sen ankomst

Beatrice Johansson & Karin Karlsson

LAU 370

Handledare: Rune Romhed

Examinator: Oskar Lindwall

Rapportnummer: VT08-2611-013

Abstract

Titel: - "Varför är du sen?" En studie om elevers uppfattningar om fenomenet sen ankomst.

Författare: Beatrice Johansson & Karin Karlsson

Typ av arbete: Examensarbete (15hp)

Handledare: Rune Romhed

Examinator: Oskar Lindwall

Program: Lärarprogrammet, Göteborgs universitet

Datum: VT 08

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Nyckelord: Konflikt, Rättvisa, Individ, Kollektiv, Sen ankomst

Syfte

Studiens syfte har varit att undersöka elevers föreställningar om fenomenet "sen ankomst" utifrån ett rättviseperspektiv. Vi har även undersökt hur lärare och elever hanterar sen ankomst i klassrummet.

Metod

Vi har valt att genomföra en pilotstudie där vi har använt oss av observationer och en enkätundersökning.

Resultat

Resultatet av vår studie visar att de flesta av de tillfrågade eleverna efterfrågar lärares uppmärksamhet vid sen ankomst. Detta då de tillfrågade eleverna menar att rättvisan kräver att sena ankomster uppmärksammas. Utifrån våra observationer kunde vi se att sena ankomster mycket sällan uppmärksammas. Vad vi dock kunde se var att de flesta sena ankomster var ljudlösa men att de sena ankomsterna som var ljudliga resulterade i en synbart orolig stämning i klassrummet.

I vår studie visar resultatet även att elever inte anser att rättvisan kräver att sena ankomster skall behandlas lika. De tillfrågade eleverna lyfter fram skillnader i orsaker som en viktig faktor när det kommer till hur sena ankomster skall behandlas på ett rättvist sätt. Dessa skillnader kan antingen vara individrelaterade eller systemrelaterade.

Innehåll

Abstract	i
Innehåll	ii
1. Inledning	1
1.1 Syfte	1
1.2 Frågeställningar	2
2. Litteraturgenomgång	2
2.1 Läroplanerna om konflikter och sena ankomster	2
2.2 Teorier om rättvisa	3
2.3 Olika typer av konflikter	4
2.4 Lärares upplevelser av konflikter i klassrummet	5
2.5 Klassrumsregler	6
2.6 Hur bör konflikter lösas i skolan?	8
2.7 Etiska dilemman i klassrummet	9
3. Metod och tillvägagångssätt	10
3.1 Metod	10
3.2 Urval	12
3.3 Undersökningsgrupp	12
3.4 Validitet och reliabilitet	12
3.5 Etiskt hänsynstagande	12
4. Resultat	13
4.1 Observationer	13
4.2 Fysiskt och verbalt hanterande av sen ankomst	13
4.3 Lärarens sätt att hantera sen ankomst	15
4.4 Gruppens sätt att hantera sen ankomst	15
4.5 Enkätundersökning	15
5. Diskussion	18
5.1 Hur hanterar lärare och elever sen ankomst i klassrummet?	18
5.2 Vad är ett rättvist respektive orättvist sätt att behandla sena ankomster på, enligt eleverna?	19
5.3 Varför är vår studie viktig för läraryrket?	21
6. Vidare forskning	22
Referenser	
Bilaga: Enkätfrågor	

1. Inledning

Har ni hört den här förut?

- *Ursäkta att jag kommer för sent!*

Denna replik tycker vi symboliserar ett återkommande fenomen i skolan, sen ankomst. Som lärare är det inte ovanligt att man får upprepa viktig information både en och två gånger på grund av elevers sena ankomster. Under vår verksamhetsförlagda utbildning (VFU) har vi märkt att sena ankomster är ett återkommande fenomen som diskuteras bland lärarna. Det verkar inte finnas någon universallösning för detta problem utan varje enskild skola verkar ha sitt eget sätt att hantera detta problem. När vi har diskuterat detta med varandra är det bland annat tankar om de väntade eleverna, tiden som går förlorad och de konflikter som sen ankomst kan ge upphov till som vi har uppehållit oss vid.

Av erfarenhet upplever vi att rättvisa är ett begrepp som ofta kommer upp i olika konfliktsituationer och som flitigt diskuteras bland elever och lärare. Man kan höra att elever upplever att olika lärare hanterar situationer på olika sätt. Sen ankomst diskuteras ofta i lärarrum och det råder ingen tvekan om att sena ankomster upplevs som ett problem av lärare. Vad vi dock vill undersöka är hur elever upplever sena ankomster, vi vill alltså få ett elevperspektiv på fenomenet sen ankomst.

Vi vill titta närmare på hur elever uppfattar sen ankomst i förhållande till rättvisa, exempelvis hur en lärare skall hantera sena ankomster för att vara rättvis. Tankar kring hur man som yrkesverksam lärare både skall kunna se till den enskilda individen samtidigt som man har en grupp elever att leda är tankar som upptagit oss. Vårt arbete fokuserar alltså på relationen mellan individens behov och förutsättningar kontra kollektivets behov och förutsättningar i fråga om sen ankomst. Vi är även intresserade av hur elever relaterar till rättvisa vid sen ankomst.

Vårt arbete kommer alltså främst att lyfta ett elevperspektiv då vi valt att fokusera på hur elever upplever fenomenet ”sen ankomst”. Under vår utbildning upplever vi att mycket av det vi studerat främst fokuserat på ett lärarperspektiv. Vi är nyfikna på hur elever ser på rättvisa och hur man som lärare bäst tillgodoser alla individer i klassrumssituationen och hur spänningsförhållandet mellan det individuella och kollektiva ser ut och hur detta påverkar lärarens sätt att handla.

1.1 Syfte

Syftet med vårt arbete är att undersöka elevers föreställningar om fenomenet ”sen ankomst” utifrån ett rättviseperspektiv. Vi vill även undersöka hur lärare och elever hanterar sen ankomst i klassrummet.

1.2 Frågeställningar

- Hur hanterar lärare och elever sen ankomst i klassrummet?
- Vad är ett rättvist respektive orättvist sätt att behandla sena ankomster på, enligt eleverna?

2. Litteraturgenomgång

I vår litteraturgenomgång kommer vi att titta närmare på litteratur som vi anser är relevant för vår studie. Detta innebär bland annat äldre och nuvarande styrdokument och litteratur om rättvisa, konflikter och skolregler.

2.1 Läroplanerna om konflikter och sena ankomster

Vi har valt att titta närmare på vad läroplanen säger om hur skolan skall hantera konflikter. Detta anser vi vara mycket relevant då detta är grunden för skolans verksamhet och således det som vi som lärare skall förhålla oss till i vår lärargärning.

I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) står det under rubriken riktlinje ”att läraren skall utgå från varje individs behov, förutsättningar erfarenheter och tänkande” (Lpo 94 s. 17) . Men läraren skall även ta hänsyn till gruppen ”läraren skall tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen” (Lpo 94 s. 14) . Det står även under rubriken rättigheter och skyldigheter att ”undervisningen skall bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den skall utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar” (Lpo 94 s.11) . I vår nuvarande kan vi inte se att sen ankomst lyfts fram som en källa till konflikt därför har vi valt att titta närmare på äldre läroplaner för att se om där lyfter fram fenomenet sen ankomst.

I Läroplanen för grundskolan (Lgr 80) står det att en av skolans uppgifter är att fostra och man menar att detta innebär att man på ett medvetet sätt skall stimulera och påverka eleverna till att omfatta grundläggande demokratiska värderingar ”och låta dessa komma till uttryck i praktisk vardaglig handling” (1980 s. 16) . Vidare står det att varje enskild skola och klass med utgångspunkt i dessa demokratiska värderingar skall skapa regler som alla i skolans verksamhet kan komma överens om och ser som viktiga för att arbetet och interaktionen i skolan skall fungera på ett tillfredsställande sätt. Dessa regler innebär att ”varje barn och vuxen måste själv ta ansvar för att överenskommelse följs” (1980 s. 18) . Till skillnad från Lpo 94 kan man här se att fostran och regler lyfts fram ett annat sätt.

I läroplan för grundskolan från 1962 står det under rubriken uppförande och ordning om brister i ordningen. Dessa uttrycks genom ”att komma för sent samt uppenbar försumlighet med hemuppgifter och vårdslöshet vid hanterandet av skolans och kamraters tillhörigheter, av läroböcker och övrig materiel” (1962 s. 93) . Vidare skriver Skolöverstyrelsen att dessa brister ”kan, om de trots upprepande tillsägelser inte rättas, få karaktär av olydnad och är då närmast

att i likhet med trots, skadegörelse, pennalism o.dyl. hänföra till dåligt uppförande” (1962 s. 93) . Här kan man se att man uttryckligen tar upp fenomenet sen ankomst.

2.2 Teorier om rättvisa

Lennéer Axelsson och Thylefors (1996) beskriver i boken *Om konflikter* att rättvisa kan ses som ett djupt mänskligt behov och en viktig norm i vårt vardagsliv. Författarna tar även upp känslan av avund och skriver att denna känsla både hos vuxna och hos barn ofta skapar situationer där det görs försök att reglera rättvisa och maktförhållanden. Därför menar författarna är det viktigt att man reflekterar över vad ett rättvist ledarskap i konfliktförebyggande syfte egentligen innebär i praktiken. Enligt författarna är det dock viktigt att man ibland gör individuella bedömningar då det är viktigt att se till varje individs behov.

Bo Lindensjö (2004) tar i sin bok *Perspektiv på rättvisa* upp olika rättvisepprinciper. En av dessa principer är den om likabehandling; alla skall behandlas lika. Författaren betonar att denna form av likabehandling inte garanterar rättvisa, författaren exemplifierar detta ”en lärare som betygsätter alla efter utseende behandlar alla lika, men är ändå orättvis, eftersom han inte värderar relevanta skillnader”(2004 s. 24) . Man kan i detta exempel se att det handlar mycket om att man inte kan avgöra om alla fall är lika eller inte. En annan rättvisepprincip som Lindensjö tar upp är den om att rättvisa konstitueras genom att man belönar människor beroende på dess dygd. Författaren definierar begreppet dygd brett, allt ifrån duktighet till förtjänst. Denna rättvisepprincip menar författaren kan variera över tid, men den är ändå den som av många människor uppfattas som den viktigaste. Lindensjö menar att människor förväntar sig att ” våra samhälleliga institutioner skall löna oss för dygder som begåvning, skicklighet, förmåga, flit, sparsamhet, ansvarsfullhet, ansträngning och offervilja” (2004 s. 27-28) .

En tredje rättvisepprincip handlar om att graden av rättvisa skall stå i proportion till det vi tillför gruppen eller gemenskapen. Denna princip motiveras oss alltså att verka för allas bästa. Lindensjö problematiserar denna princip och menar att man inte kan erhålla rättvisa i proportion till bidrag. Lindensjö menar att ”rättvis fördelning kan inte vara att få efter ens bidrag till gemenskapen. Det förbiser att vi under stora delar av vårt liv är beroende av andras omsorg utan att själva bidra” (2004 s.33) . Den fjärde principen om rättvisa som Lindensjö tar upp kretsar kring behov. Människor skall enligt denna princip inte behandlas lika förutsatt att de faktiskt inte är lika. Författaren menar att människor skall behandlas utifrån sina förutsättningar och behov. Lindensjö poängterar att människans behov måste skiljas från dess önskningsar. Detta då man som människa faktiskt kan önska att man hade något utan att nödvändigtvis behöva det menar författaren.

En annan princip om rättvisa är den som Lindensjö benämner fritt byte. Denna form av rättvisa handlar om att man som människa ingår i en gemenskap med andra människor, där alla individer har sin uppfattning om vad som utmärker ett gott liv. Författaren menar att man i detta fall bara får inskränka individens frihet om den inkräktar på en annan individs frihet, detta gäller även om individen självmant valt att begränsa sin egen frihet genom att exempelvis ingå ett avtal eller förbund. Individen besitter enligt detta perspektiv en inneboende rätt till frihet baserat på tanken om att individen är autonom. Lindensjö ser alltså människan som en autonom och självägande individ och följaktligen ”förfaller samtycke

mellan bytande parter vara den enda rimliga rättvisepincipen”(2004, s. 39) . Enligt Lindensjö är en fördelning rättvis om den bestäms av en samtyckande grupp.

Den sjätte principen om rättvisa som Lindensjö tar upp handlar om allas rätt till jämlik fördelning utan hänsyn till behov eller insats. Principen fokuserar alltså på jämlikhet mellan alla människor utan hänsyn till att människor är olika menar författaren. Den sjunde och sista principen som författaren tar upp handlar om egalitär rättvisa som inbegriper tanken om att alla människor skall ha lika möjligheter i livet oavsett ursprung. Författaren sammanfattar detta synsätt på rättvisa som följer ”Grunden för rättvis fördelning är belöning efter kvalifikation efter rättvis konkurrens under villkor av jämlikhet i möjligheter” (2004 s. 45) . Denna form av rättvisa kan enligt författaren kopplas till undervisning där individer ges samma förutsättningar och där de förhåller sig till samma regler. I klassrummet möter de även samma form av undervisning som de getts tillträde till på lika villkor. Den nationella antagningen till gymnasiet är enligt författaren ett uttryck för en så kallad procedural rättvisa, då man bedömer alla individer efter samma kriterier och på det sättet ges alla lika i möjligheter.

En annan form av rättvisa som Lindensjö tar upp är positiv särbehandling som innebär att man särbehandlar en minoritet för att ge denna tillträde till positioner de inte, av olika skäl, kunnat nå. Kvotering kan ses som ett uttryck för positiv särbehandling menar författaren.

2.3 Olika typer av konflikter

I Nationalencyklopedin (1993) definieras ordet konflikt som en motsättning som kräver lösning. Det står även att konflikter kan finnas såväl mellan enskilda individer som mellan samhällsgrupper eller olika länder. Konflikter kan vara av destruktiv art, men de kan även vara konstruktiva eller skapande.

Arne Malten (1998) tar i sin bok *Kommunikation och konflikthantering* upp att en konflikt uppstår vid ”en sammanstötning, en kollision eller en annan oförenlighet mellan mål, intressen, synsätt, värderingar, grundläggande behov eller personlig stil” (1998 s.149) .

Roger Ellmin (1985) tar i boken *Att hantera konflikter i skolan* upp att det finns tre konfliktnivåer; individnivå, gruppnivå och samhällsnivå. Ellmin delar in konflikter på följande sätt; inom-personskonflikter, mellan-personskonflikter och organisations-/eller samhällskonflikter. Inom-personskonflikter innebär, enligt Ellmin, konflikter inom den enskilde individen medan mellan-personskonflikter handlar om konflikter mellan människor. Organisations-/eller samhällskonflikter handlar om konflikter inom eller mellan organisationer eller mellan länder menar Ellmin. Författaren understryker konfliktbegreppets mångsidighet, från små konflikter till stora, enligt författaren finns det inte några enkla samband mellan dessa olika nivåer.

Ellmin belyser vidare konflikter i skolan. Författaren menar att konflikter i skolan kan handla om motsättningar mellan normer i aktuella styrdokument och det faktiska genomförandet.

Det kan handla om starka kontraster i värderingarna mellan hem- skola- samhälle eller botten i oförmåga att uppfatta eller acceptera individuella olikheter. Spänningar av alla slag kan ligga bakom den till synes enkla och triviala konflikten. Vår skola är dessutom en del av konkurrenssamhället där

självhävdelsemotivet aktiveras i jakten på betyg, meriter, arbete och social ställning. Konfliktorsakerna kan vara många och det som sagts här kan nog alla i skolan känna igen. (1985 s. 34)

Författaren tar även upp hur skolan som organisation kan sägas befinna sig i ständig konflikt mellan exempelvis läroplan och de inneboende motsättningar som kan finnas i densamma, detta kallar författaren för inom-systemskonflikt. Det kan, enligt Ellmin, även föreligga konflikt mellan två olika delsystem exempelvis läroplan och skolans regelverk om dessa inbegriper mål som inte kan förenas.

Ellmin tar upp opersonliga och personliga konflikter och menar att en vanlig uppdelning är mellan person- och sakkonflikter. De personliga konflikterna fokuserar kring personen medan sakkonflikten fokuserar kring saken eller ämnet menar författaren och belyser vidare att en källa till konflikt kan vara att man inte tycker om en persons egenskaper eller att man har mål som inte kan förenas. Författaren menar att problemet med sådana konflikter då kan vara att man inte kan skilja på vad man tycker om personen och konflikten i sig. Enligt författaren är det ofta så att vi människor förenklar vår verklighet och relationer till andra människor vilket kan resultera i att vi har en tendens att kategorisera individer i huvudsakligen negativa eller positiva egenskaper. En annan form av konflikt som författaren lyfter är konstruktiva respektive destruktiva konflikter och menar att dessa är värdeladdade begrepp.

Det finns även omedvetna respektive medvetna konflikter menar Ellmin. De omedvetna konflikterna kan, enligt författaren, vara svåra att lösa då konfliktens kärna och orsaker är okända för individen. Konflikter kan även göras omedvetna på grund av att individen inte kan hantera dessa objektivt eller identifiera orsakerna till konflikten. De medvetna konflikterna är å andra sidan mycket lättare att hantera och lösa eftersom parterna kan tänka, resonera klart och reflektera samt fatta rationella beslut i konflikten.

En annan form av konflikter är erkända respektive förnekade konflikter. Genom att erkänna konflikten för sig själv och för andra kan man, enligt Ellmin, lättare komma fram till det verkliga problemet och på så sätt lösa konflikten. De förnekade konflikterna är å andra sidan konflikter man inte kan erkänna för sig själv utan man tränger bort dem och lägger dem på andra menar författaren. Ellmin belyser vikten av att man i en konfliktsituation bör ta upp de inblandade parternas uppfattning av konfliktens orsak för att man skall kunna förstå och lösa konflikten på ett tillfredsställande sätt.

Vi har valt att titta närmare på en form av social konflikt som kan uppstå i ett klassrum. Lewis A Coser (1971) beskriver begreppet social konflikt i sin bok *Social konflikt*. Coser menar att social konflikt kan liknas vid "en kamp om värden och anspråk på status, makt och knappa tillgångar, där målet för motståndarna är att neutralisera, skada eller eliminera sina rivaler" (1971 s.8) . Även Ellmin tar upp sociala konflikter och menar att dessa kan definieras som ett spänningstillstånd mellan individer eller grupper som har mål som inte kan förenas.

2.4 Lärares upplevelser av konflikter i klassrummet

Gunnel Colnerud och Kjell Granström (2002) tar i boken *Respekt för läraryrket* upp att interaktionen mellan lärare och elever är en ständigt pågående process i klassrummet. Författarna poängterar även att denna interaktion kan leda till konflikter mellan lärare och elev. Vidare belyser författarna förhållandet mellan elevens och lärarens förväntningar på

undervisningen och det faktum att dessa förväntningar kan skilja sig åt och skapa konflikt. För läraren kan dessa konflikter resultera i elevbeteende som uppfattas som störande i klassrummet. Detta elevbeteende kan av läraren dels uppfattas som en personlig kränkning mot enskilde läraren, dels som ett hinder för undervisningen.

Författarna hänvisar till en rapport gjord om lärarens uppfattning av störande beteende i klassrummet och skriver att det som lärarna upplever som ett av de mest störande momenten är beteenden som utgör ett hot mot läraren som arbetsledare. Exempel på sådana beteenden är elever som inte passar tiden, pratar och är ouppmärksamma samt åstadkommer ljud som stör undervisningen menar författarna. Rapporten visar, enligt författarna, att lärarna för de yngre skolåldrarna främst uppfattar ouppmärksamhet och prat som störande beteende. Bland lärare i grundskolans senare år uppfattas undvikande av arbete och svårighet att passa tiden som störande beteende. Rapporten tar även upp att det som lärarna uppfattar som rena angrepp kan var beteenden som exempelvis handgripligheter, skymfningar och olydnad. Anledningar till att detta uppfattas som angrepp är, enligt författarna att läraren inte kan hålla isär sin yrkesroll och sin person. Författarna menar att om man inte har en klar definition över sin egen yrkesidentitet kan elevbeteenden som nämnts ovan innebära ett hot mot på personen.

Ellmin (1985) tar upp att det finns två synsätt på hur konflikter uppstår, process- kontra strukturell analys eller inre eller yttre påverkan. Det första synsättet är distinktionen mellan process och struktur där process blir de sociala förutsättningarna och struktur de samhälleliga. Å ena sidan kan man se individens beteende som ett svar på tidigare händelser och som ett svar på vad som komma skall. Å andra sidan betonar den strukturella modellen hur en strukturell ordning kan påverka individen. Det andra synsättet som författaren tar upp är distinktionen mellan inre och yttre påverkan. Ellmin benämner den inre påverkan för den inre modellen som innebär att det är individens personlighet som bestämmer vilka val individen gör. När det handlar om yttre påverkan även kallad den yttre modellen är det i stället yttre faktorer som avgör hur individen väljer att bete sig.

När det kommer till hur man som människa kan hantera konfliktsituationer tar Ellmin upp olika försvarsmekanismer man kan använda sig av. En av dessa är överkompensation som innebär att man försöker dölja sitt misslyckande genom att visa sig överlägsen. Detta kan enligt författaren yttra sig genom att man visar sig arrogant, tuff eller aggressiv. En annan försvarsmekanism är rationalisering som innebär att ”man söker ge till synes logiska skäl för sina misslyckanden” (1985 s 89) . Rationalisering innebär alltså att man bortser från att se sitt eget deltagande i misslyckandet för att på så sätt bevara sin självkänsla. En tredje försvarsmekanism som författaren berör benämns förskjutning som innebär att man riktar sina känslor mot fel person. Den sista försvarsmekanismen är regression som innebär att man går tillbaka till en mer barnslig nivå i sitt beteende i en pressad situation.

2.5 Klassrumsregler

I artikeln *Lärarna bara ljuger för att vi inte ska få vara inne* (2006) i Pedagogiska magasinet skriver Robert Thornberg om regler i skolan. Thornberg menar att regler kan vara ett verktyg för att bringa arbetsro och ordning i klassrummet. Författaren belyser även att regler har en moralisk påverkan på eleverna. Att undersöka hur regler uppfattas av eleverna är viktigt sett ur ett värdepedagogiskt perspektiv. Thornberg definierar begreppet värdepedagogik enligt

följand ” värdepedagogik kan definieras som den aspekt av den pedagogiska praktiken som resulterar i att moraliska eller politiska värden liksom normer och färdigheter som bygger på sådana värden förmedlas till eller utvecklas hos elever” (s. ¼) . Thornberg refererar till sin avhandling ”Värdepedagogik i skolans vardag” där han intervjuat elever i förskolan och mellanstadiet om skolregler. Resultatet av dessa intervjuer visar enligt författaren att de flesta regler på skolan upplevs som bra av eleverna och eleverna har även uppfattningar om dessa reglers funktion. Detta visar enligt författaren att elever är aktiva mottagare i skolans socialisation.

Robert Thornberg (2006) tar upp i sin avhandling ”*Värdepedagogik i skolans vardag*” bland annat upp klassrumsregler och hänvisar i detta fall till Bostrom (1991) . Bostrom definierar klassrumsregler på följande sätt ”do’s and don’ts off the classroom – all those guidelines for action and for the evaluation of action that the teacher expresses or implies through word or deed (2006 s. 194) .

Thornberg har fem kategorier av skolregler baserade på lärarnas förklaring och användning av dessa. Den första kategorin är relationella regler som handlar om hur man skall bete sig mot varandra. Den andra kategorin är strukturerande regler som har till funktion att strukturera och skapa arbetsro i skolan. Tredje kategorin är skyddande regler som handlar om hälsa och säkerhet. Den fjärde kategorin är personella regler som handlar om reflektion över eget beteende och det personliga ansvaret för handlingar. Den femte kategorin är etikettsregler och handlar om skolan eller samhällets tradition och sedvänja. Thornberg fann i sin studie att det var de relationella reglerna som skattade högst av eleverna. Författaren fann även att eleverna i regel uppfattade de skyddande och strukturerande reglerna som viktiga. Författaren menar att det viktigaste för att elever skall uppfatta en regel som godtagbar är att de ser poängen med den aktuella regeln. Om eleverna inte ser poängen uppfattas regeln som onödig eller obegriplig, men om eleverna tror på motivet till regeln kan den accepteras.

Författarens studie visar även att missnöje inför skolregler hos eleverna sällan eller aldrig når lärarna, istället kan detta missnöje uttryckas genom exempelvis mummel och suckar hos eleverna. Författaren menar att en förklaring till detta kan vara den existerande maktskillnaden mellan elev och lärare. Denna maktskillnad är något som elever ser som given och opåverkbar, skolreglerna är redan givna och går inte att ändra på. Thornberg fann att elever betonar likhetsprincipen när det kommer till rättvisa i förhållande till regler, alla skall alltså behandlas lika i relation till skolreglerna och det skall gälla alla. För att undanröja elevers uppfattningar om att läraren är orättvis hänvisar Thornberg till Gunnel Colneruds studie ” Reglers genomskinlighet” som visar att det är viktigt att elever förstår motivet till lärarnas handlande. Thornberg menar att skolregler inte skall tas som givna av lärare utan regler skall granskas och diskuteras bland lärare. Författaren hänvisar till skolans uppdrag att ge eleverna verktyg till att bli demokratiska samhällsmedborgare, det är då viktigt att ge eleverna delaktighet i diskussioner kring skolregler och dess motiv.

Colnerud och Granström (2002) problematiserar samspelet mellan individ och kollektiv. Enligt författarna kan samspelet mellan elev och lärare även ses som en konfrontation då några elever är mer kunskapssökande än andra och alla elever visar inte samma iver inför det som läraren har planerat. Författarna tar upp vad lärares egna definitioner av vad som kännetecknar en professionell lärare och hur lärare uppfattar störande beteende i klassrummet. ”Sen ankomst” är ett av de elevbeteende som lärarna upplever som mest störande eftersom de utgör en attack på lärarens arbetsledande roll.

Det dynamiska samspelet som sker i ett klassrum, dels elevers förväntningar och behov, dels lärarens förväntningar och förutsättningar kan medföra att läraren för att hantera situationen fastnar i gamla invanda mönster. Dessa vanor kan i vissa fall bidra till att man som lärare upprätthåller regler för saken skull istället för att agera flexibelt. Enligt Colnerud och Granström är det vanligt att man som lärare går på rutin istället för att arbeta för att vara mer mottaglig för förändring och kreativitet. Detta kan leda till att läraren hamnar i situationer där man inte tar till vara på den enskilda elevens behov och förväntningar.

Christer Stensmo (1997) skriver i boken *Ledarskap i klassrummet* om olika störningar i klassrummet. Enligt Stensmo finns det två olika typer av störningar som kan förekomma i ett klassrum; synliga och osynliga störningar. Exempel på synliga störningar är prat, mobbning och glåpord. De synliga störningarna kan enligt författaren påverka hela klassen eller grupper i klassen. De osynliga störningarna kan vara exempelvis att elever fokuserar på annat än lektionens innehåll och dagdrömmeri. Dessa osynliga störningar påverkar ofta bara den enskilde eleven eller en liten grupp i klassen menar författaren.

2.6 Hur bör konflikter lösas i skolan?

Andrzej Szklarski (2007) skriver i artikeln *Om konflikter och konstruktiv konflikthantering* om hur lärare skall uppträda och vara för att konflikter skall utvecklas på ett konstruktivt sätt. Författaren hänvisar till Galey (2004) som menar att läraren skall vara en förebild för sina elever och i vardagen hela tiden visa sina elever hur man skall uppföra sig och hantera sin ilska som kan uppkomma vid konflikt. Szklarskis viktigaste poäng när det kommer till lärares uppförande i skolan är att de inte medverkar eller är orsak till konflikt och inte heller utvecklar konflikten på ett destruktivt sätt. Författaren ger exempel på lärares handlande som kan bidra till att konflikter uppstår eller förvärras mellan elever. Ett av dessa misstag är att läraren favoriserar en elev, ett annat är enligt Szklarski att läraren ignorerar eller förminska en konflikt. Ett tredje misstag man som lärare kan begå i en konfliktsituation är att man inte kartlägger situationen, Szklarski menar att man då kan ge fel diagnos och att anklagelser kan riktas mot fel elev.

Ett annat misstag är lärares oförmåga att vara neutral i en konfliktsituation, läraren tar alltså parti för en part i en konflikt. Slutligen tar Szklarski upp faran i att man som lärare kan förlita sig till slentrianmässiga lösningar på konflikter. Författaren hänvisar till sin forskning som visar att lärares hantering av konflikter många gånger uppfattats av elever som ineffektiva då de inte bearbetats på ett tillfredsställande sätt. Ett exempel på så kallad slentrianmässig hantering av konflikt som Szklarski tar upp är att läraren tvingar inblandade parter att be om ursäkt för att få ett slut på konflikten. Detta leder enligt Szklarski ofta till irritation bland de inblandade parterna riktat mot läraren.

Szklarski belyser att lärares uppträdande i konflikter mellan elever är avgörande ”Risken att begå misstag är stor, men kan minskas genom att: inte favorisera vissa elever, uppmärksamma och ta konflikter på allvar, kartlägga orsaker och upplevelser av konflikten, söka medla i stället för att välja sida, inte tvinga barn att be om ursäkt” (Szklarski 2007 s. 8) .

Gunnel Colnerud och Robert Thornberg (2003) tar upp skolans värdepedagogiska uppgift i rapporten *Värdepedagogik i internationell belysning* med hänvisning till en studie gjord i Tyskland där man har frågat cirka 500 elever vad de ansåg som viktiga moraliska områden i

skolan. Eleverna tillfrågades bland annat om hur de såg på vikten av att elever hjälper varandra trots att de inte tillhör samma grupp, att lärare behandlar elever på ett respektfullt sätt och att beslut tas på ett demokratiskt sätt. Studien baserades sig även på cirka 120 lärares uppskattningar av vad de trodde att eleverna skulle svara på de frågor som ställde. Frågorna som ställdes till eleverna handlade om interaktionen mellan lärare och elev, men också interaktionen mellan elev och elev samt elevers relation till sin skola, att följa regler och deltagande i beslutsfattande.

Resultatet av studien visar enligt Colnerud och Thornberg att lärarna i regel underskattar den vikt eleverna lägger vid en god skola. Studien visar även att elever i större utsträckning än vad lärarna uppskattade lägger stor vikt vid moraliska frågor. Vänlighet och hjälpsamhet mellan elever uppskattades högre av eleverna än vad lärarna trodde. Skolregler var även ett fenomen som lärarna underskattade att eleverna la stor vikt vid. En uppfattning som både som lärare och elever var överens om var området interaktion mellan elev och lärare. Lärarna visade sig vara medvetna om vikten av att vara rättvis och respektfull i relationen med elever.

2.7 Etiska dilemman i klassrummet

Colnerud och Granström (2002) beskriver de etiska dilemman som lärare kan ställas inför i skolan, författarna lyfter fram två aspekter av det etiska ansvar lärare har gentemot elever. Den första av dessa handlar om hur man bemöter individen, den andra fokuserar mer på det innehållsmässiga i undervisningen. Författarna hänvisar till studier gjorda av vad lärare uppfattar vara etiska konflikter där resultatet visar att man främst uppfattar den första aspekten som den främsta källan till etiska konflikter.

I en undersökning gjord bland lärare om vad man uppfattar som problematiska situationer utifrån en etisk synvinkel visade det sig enligt Colnerud och Granström att dessa situationer kännetecknades av att olika värden eller normer stod i motsats till varandra. Dessa konflikter kunde då exempelvis handla om normer om fostran, pedagogiska normer eller normer om system. Resultatet visar att de främsta principer som står och väger för lärarna är exempelvis att respektera rätten till elevens självbestämmande, att man som lärare skall skydda eleven mot psykisk och fysisk skada och slutligen att man skall vara rättvis. Med detta vill författarna belysa att det i lärarens vardag ofta kan vara svårt att hantera konflikter där principer står mot varandra. Om man skall titta närmare på de dilemman och konflikter som kan uppstå med fokus på rättvisa menar författarna att sådana konflikter är vanliga i skolan då eleverna är många olika individer med olika behov som lärare skall tillgodose. Författarna tar upp två principer om rättvisa; likhetsprincipen och behovsprincipen. Likhetsprincipen inbegriper frågor som skall alla elever få lika mycket tid och stöd, behovsprinciper tar upp frågor som skall lärarens tid och uppmärksamhet ges efter behov.

Colnerud och Granström redogör för ett exempel på en konflikt mellan behovsprincipen och likhetsprincipen. Denna konflikt kan enligt författarna visa sig i en klass där eleverna kräver total rättvisa inför de regler som är uppsatta, men där läraren samtidigt känner att hon/han vill ta hänsyn till enskilda eleven och dess behov. Författarna poängterar dock att det inte alltid är eleverna som lyfter orättvisa utan de kan i många fall ha accepterat att lärarna lägger sin tid på dem som har störst behov. Enligt författarna kan svårigheten att följa behovsprincipen för

läraren bli att man måste ” väga en elevs behov mot en annans elevs eller flera andra elevers behov” (2002 s.161) .

3. Metod och tillvägagångssätt

I vårt metodavsnitt kommer vi att redogöra för val av metod, urval, validitet och reliabilitet samt etiskt hänsynstagande.

3.1 Metod

Vi har i vår pilotundersökning valt att använda oss av observationer och en enklare enkätundersökning. Observation är en bra metod för att på plats med egna ögon direkt observera det som sker i klassrummet, således har vi valt att observera vad som händer i klassrummet när en elev kommer för sent. Det vi vill undersöka genom observation är hur lärare och elever hanterar sen ankomst i klassrummet. Under utbildningen har vi många gånger reflekterat över hur mycket som kan hända under en kort tid i just ett klassrum. Därför har vi valt att observera de allra första minuterna i början av en lektion.

Esaiasson m.fl.(2004) skriver i boken *Metodpraktikan* att idén med att använda sig av observationer som forskningsmetod är att forskaren själv finns med på plats och med egna ögon kan studera det som sker. Enligt författarna är direktobservationer lämpliga att göra då man vill studera processer och strukturer som kan vara svåra att sätta ord på för dem som är inblandade eftersom ”det är inte alltid de personer som själva är mitt uppe i ett skeende ”ser” vad som försiggår” (2004 s.333) . Författarna tar upp att en vanlig indelning när man diskuterar observationer är rollen som observatör kontra rollen som deltagare. Denna indelning menar Esaiasson fokuserar på forskarens förhållningssätt och att det är viktigt att tänka på att olika situationer kan kräva olika lösningar, men ett generellt råd är ändå att rollen som observatör bör sättas i det främsta rummet. Som forskare måste man enligt författarna hela tiden vara medveten om att deltagandet sker där man har en kunskapsutveckling som mål.

Esaiasson m.fl. (2004) redogör för sex faktorer som de anser man som forskare behöver ta hänsyn till när man planerar att genomföra en observationsstudie (2004 s.335) .

- Karaktären på deltagandet: *från passiv till aktiv*
- Längden på kontakten: *från en kort stund till flera år*
- Inslaget av manipulation: *från obefintlig till dominerande*
- Öppenhet med avsikterna: *från dold till total kännedom*
- Konstruktionen av miljön: *från naturlig till artificiell*
- Datainsamlingen: *från standardiserad till öppen*

Vi har vid våra observationer förhållit oss till de faktorer som Esaiasson m.fl. lyfter fram som viktiga aspekter att ta hänsyn till när man gör en observationsstudie. När det gäller karaktären på deltagandet har vi intagit en passiv roll. Vi har alltså inte deltagit i någon form av undervisning utan befunnit oss i bakgrunden. Längden på vår kontakt med eleverna har varit kort då vi fokuserat på de allra första minuterna av de lektioner vi observerat. I fråga om inslag av manipulation var eleverna väl informerade om vårt syfte med observationerna, i

övrigt förekom ingen manipulation från vår sida. Eleverna var, som vi nämnt ovan, väl informerade om våra avsikter med vår studie och hur den skulle gå tillväga. När det gäller miljön som studien bedrevs i kan vi konstatera att den var naturlig, vi befann oss i deras klassrum.

Innan vi genomförde våra observationer bestämde vi oss för vad vi skulle titta efter. Dessa standardiseringsmått var;

- Elevens fysiska entré vid sen ankomst (Ljud som åstadkoms med hjälp av klassrummets fysiska miljö exempelvis bänk, dörr och stol)
- Elevens verbala entré vid sen ankomst
- Gruppens reaktioner på elevens sena ankomst
- Lärares reaktioner på elevens sena ankomst

Dessa standardiseringsmått valde vi för att vi då ansåg att vi skulle få en allmän bild av hur sena ankomster yttrar sig och synligt påverkar elev, grupp och lärare.

Enligt Esaiasson m.fl. (2004) finns det två typer av frågeundersökningar, intervjuundersökningar som bygger på muntlig kommunikation och enkätundersökningar som berör den skriftliga kommunikationen. Vi har valt att komplettera våra observationer med en enklare enkät bestående av tre öppna frågor¹. Av erfarenhet vet vi att det är oerhört svårt att ställa frågor till elever så att man får variation, tankar och egna funderingar. Det blir lätt ”som man ropar får man svar” därför använde vi oss av öppna frågor i vår enkät där eleverna med viss styrning av våra frågor, fick skriva hur de uppfattar sen ankomst ur ett rättviseperspektiv. Staffan Stukát (2005) skriver att vilka frågor man ställer och hur de formuleras avgör vilken information man får. Detta gäller enligt Stukát både skriftlig och muntlig data. Författaren menar att det är viktigt att man är klar med de problem man vill studera, vilka begrepp som behöver definieras och utvecklas. Enligt Stukát konstruerar man på det sättet ett mätinstrument genom de frågor man väljer att använda sig av. Vi kommer som Stukát uttrycker använda oss av ett ostrukturerat frågeformulär som innehåller öppna frågor. Fördelen med sådana frågor är enligt författaren att man dels inte behöver på förhand begränsa sitt val av information och dels att informanterna ges tillfälle att utveckla sitt svar.

När det gäller valet av enkät som metod skriver Stukát att det kan vara ett bra sätt att få svar från en större grupp då det ger större möjligheten att generalisera sina resultat. Detta var vår intention med enkätundersökningen, dock blev bortfallet stort. Vi delade ut 40 tillståndsbrev till de båda klasserna som vi skulle följa under en veckas tid. Vi fick tillbaka 18 tillstånd vilket gjorde att vi endast hade möjlighet att genomföra enkät med dessa arton elever. Det är viktigt att man utgår från sitt syfte och frågeställningar när man genomför en enkätundersökning, men man måste även ta hänsyn till informanternas bakgrund så som kön, ålder och utbildning när man redovisar sitt resultat av enkäten. Stukát skriver att en fördel med att enkät är att ”man slipper intervjuareffekten (omedveten styrning) som ju är en önskad osäkerhetsfaktor och att man relativt lätt kan bearbeta resultaten statistiskt” (2005, s 43).

¹ Se bilaga

3.2 Urval

Vi har valt att genomföra vår studie på en grundskola i Göteborgsområdet. På skolan har vi genomfört observation och enkätundersökning. Vår kontaktperson på skolan är lärare i årskurs 8 varför vi fick genomföra vår studie i denna årskurs.

3.3 Undersökningsgrupp

Våra informanter bestod av elever i årskurs 8, 23 flickor och 17 pojkar.

3.4 Validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet är två centrala begrepp när man skriver uppsats och handlar om precision och tillförlitlighet. Ekengren m.fl. (2006) tar upp begreppen och skriver att validitet innebär att det finns god överensstämmelse mellan de teoretiska begreppen och de operationella indikatorerna vilket innebär att författarna väl har argumenterat för de viktigaste begreppen. Reliabiliteten handlar om uppsatsens tillförlitlighet och ställer krav på att författarna när de till exempel har använt ett stort textmaterial varit skärpta genom hela analysen för att uppsatsen skall hålla en hög reliabilitet.

När det gäller uppsatsens validitet och reliabilitet spelar en rad faktorer in. När det gäller vår studies validitet finns det en risk att vi har uppfattat en situation eller händelse i samband med sen ankomst som en typ av konflikt som uppstår på grund av den sena ankomsten. Vi är medvetna om att detta inte alltid är fallet, konflikten som vi uppfattar hänger ihop med den sena ankomsten kan i själva verket bero på andra bakomliggande orsaker.

När det kommer till uppsatsens reliabilitet eller tillförlitlighet är vi medvetna om det faktum att vår studie genomfördes i slutet av vårterminen under en vecka med fint väder kan ha påverkat vårt resultat. Detta då fint väder kan ha påverkat elevernas förmåga att komma i tid till lektionen. Då vi genomförde vår studie i slutet av terminen kan det faktum att många elever redan visste på ett ungefär vilket betyg man skulle få påverkat elevens benägenhet att komma i tid till lektionen och således påverkat studiens tillförlitlighet. Även vår närvaro i klassrummet och elevernas medvetenhet om syftet med vår studie är faktorer som vi tror kan ha påverkat resultatet av vår studie.

3.5 Etiskt hänsynstagande

Då vår studie är förlagd till grundskolans senare år var det en förutsättning för oss att få vårdnadshavares tillstånd för att kunna genomföra observation och enkätundersökning på skolan. Detta tillstånd uppfyller kravet på det Stukat (2005) benämner samtyckeskravet. Vi besökte därför skolan en vecka innan planerat genomförande av studien. Under detta tillfälle

delade vi ut och informerade elever och personal på skolan om studien. Vi var noga med att gå igenom detaljer som anonymitet, konfidentialitet och frivillighet att delta i studien.

Enligt Stukat är det viktigt att man informerar om studiens syfte och tillvägagångssätt till de som skall medverka i studien samt informerar om att studien är frivillig. Detta benämner Stukat för informationskravet och detta är alltså något vi även har tagit hänsyn till. När det kommer till konfidentialitetskravet är det enligt Stukat viktigt att alla som deltar i undersökningen är medvetna om att deras deltagande är konfidentiellt. Detta krav har vi uppfyllt genom att varken nämna skolans eller elevens namn i vår uppsats. Detta för att ingen skall kunna identifiera våra informanter.

4. Resultat

I detta avsnitt kommer vi först att redogöra för vårt resultat av våra observationer och därefter kommer vi att gå igenom resultatet av vår enkätundersökning.

4.1 Observationer

Vi har valt att genomföra observationer i två åttondeklasser under en veckas tid. Anledningen till att vi har valt att observera eleverna under en hel veckas tid har varit för att vi då anser att vi får ett större underlag och att vi då har större möjlighet att observera flera sena ankomster. På skolan där vi har genomfört våra observationer arbetar man delvis i blandade grupper det vill säga, grupper bestående av elever från olika klasser i exempelvis språkval.

Vi har medvetet valt att inte följa eleverna dessa timmar utan våra observationer har endast skett i helklassundervisning. Vi har bara följt de två klasserna vilket innebär att eleverna har haft olika lärare under de lektioner vi observerat. Totalt har vi observerat 30 sena ankomster på 18 lektioner vilket ungefär innebär knappt två sena ankomster per lektionstillfälle. Viktigt att understryka är att vi endast observerat vad som händer kort efter sen ankomst. Vi reserverar oss för händelser som sker ett par minuter efter sen ankomst.

Utifrån våra observationer kan vi se olika mönster bland de sena ankomsterna. Ett av de mönster vi kunde se genom våra observationer var att flest sena ankomster inträffade på morgonlektioner och lektioner efter lunch. Ett annat mönster var att det var fler killar än tjejer som kom för sent, trots att andelen flickor i de två klasserna var i majoritet. Under tiden vi var ute på skolan och observerade hade eleverna vid ett par lektionstillfällen vikarie, vilket också enligt oss kan ha påverkat de sena ankomsterna.

4.2 Fysiskt och verbalt hanterande av sen ankomst

Vi har valt att gruppera våra resultat av observationerna vi gjorde efter fysisk och verbal hantering av sen ankomst. Rent fysiskt har vi observerat om eleven gör en ljudlös eller ljudlig entré vid sen ankomst. Med fysisk entré menar vi ljud som eleven åstadkommer med hjälp av den fysiska miljön så som exempelvis stolar, dörrar och övriga möbler i klassrummet.

Det vi noterade var att majoriteten av de sena ankomster vi observerade var ljudlösa. De flesta eleverna gick in i klassrummet under tystnad och läraren fortsatte lektionen till synes oberörd. Dock fanns det även de elever som gjorde ljudlig entré, vilket bland annat innebar att de skrapade med stolar och smällde i dörren. Vid dessa ljudliga entréer upplevde vi att stämningen i klassen påverkades så till vida att fler elever pratade och att arbetsron stördes. Något vi även observerade var att av trettio sena ankomster var det endast två sena ankomster som genererade en ursäkt från elevens sida:

Ursäkta att jag kommer för sent.

Ursäkta att jag är sen

När det kommer till det verbala hanterandet av sen ankomst har vi valt att fokusera på om eleven uppdaterar sig vid missad genomgång och hur eleven i så fall uppdaterar sig. Men vi har även fokuserat på om eleven stör verbalt vid sen ankomst och om eleven ger en förklaring till sin sena ankomst. Eftersom vi bara har observerat vad som sker kort efter en sen ankomst kan vi endast se om eleven ger en förklaring, stör verbalt eller uppdaterar sig kort efter sen ankomst. Om eleven uppdaterar sig eller ger en förklaring till läraren senare under lektionen eller dagen kan vi inte uttala oss om.

Vad vi noterade var att de verbala entréerna var relativt få i förhållande till de elever som inte hanterade sin sena ankomst verbalt utan ljudlöst. Av 30 observerade sena ankomster hanterades 5 av dem verbalt. Dock observerade vi att dessa verbala entréer trots det ringa antalet tog mycket tid i anspråk.

Ett exempel på en verbal hantering av sen ankomst inträffar under måndagens första lektion då flera elever kommer för sent. Eleven kommer in i klassrummet och börjar genast samtala med resten av klassen som är i tid om helgens aktiviteter:

Vilka var på Liseberg i helgen? Jag har köpt guldpasset och det var asball!

Ett annat exempel på verbal hantering av sen ankomst var tisdagens första lektion efter lunch. Eleven kommer för sent till lektionen och börjar omedelbart prata med sin bänkkamrat om det fina vädret och allt man kan göra när solen skiner:

Det är värsta vädret ute och vi måste sitta här!

Detta är enligt oss exempel på verbalt hanterande av sen ankomst då man kräver klasskamraternas uppmärksamhet vid sen ankomst. Även läraren distraherades av dessa elevers uppträdande vid de sena ankomsterna och flera minuter gick åt till att få tyst på samtalen som påbörjades vid sen ankomst.

En annan form av verbalt hanterade som vi observerade var att tre av de elever som hanterade sin sena ankomst verbalt rationaliserade sin sena ankomst. Deras förklaringar skilde sig åt, men alla hade de samma funktion, det vill säga att de rättfärdigade den sena ankomsten:

Min klocka är rätt och klassrummets visar fel!

Har inte vi alltid börjat tjugo över tolv?

Har vi matte nu? Jag trodde vi hade svenska.

Här kunde vi observera att elevernas rationaliseringar av sena ankomster i vissa fall mottogs med viss irritation från lärarens sida.

4.3 Lärarens sätt att hantera sen ankomst

Vi har även tittat på hur omgivningen det vill säga läraren och gruppen hanterar individens sena ankomst. Vi har främst kunnat urskilja två olika sätt som läraren hanterar de sena ankomsterna på. Ett sätt som vi kunnat observera är att läraren ger den sena ankomsten uppmärksamhet:

Varför är du sen?

Varför är du försenad till lektionen?

Läraren väljer här att uppmärksamma den sena ankomsten och vill ha en förklaring. Ett annat sätt som vi kunde se var att läraren synligt ignorerade den sena ankomsten. Detta visade sig så att läraren fortsatte sin genomgång utan att notera att eleven var sen. Av våra 30 observationer var det endast ett par lärare som synligt uppmärksammade de elever som kom för sent. Med uppmärksamma menar vi att läraren inför klassen frågade eleven varför han eller hon var sen eller avbröt sin genomgång.

4.4 Gruppens sätt att hantera sen ankomst

Vi har även observerat hur gruppen reagerar på sena ankomster. Med grupp menar vi de klasskamrater som varit i tid till lektionen. Överlag kan vi konstatera att det var relativt få elever som kommenterade sina kamraters sena ankomster. De gånger som elever kommenterade andra elevers sena ankomster skedde det mest som ett konstaterande:

X är alltid sen.

Det är ingen idé att bry sig för X försover sig jämt.

X är alltid sen på måndagar.

Vi kunde även observera att en följd av sena ankomster ofta resulterade i en allmän oro i klassen samt att det blev pratigt.

4.5 Enkätundersökning

Enkäten vi genomförde bestod av tre öppna frågor. Vi har valt att redovisa resultatet av enkäten fråga för fråga.

Fråga 1 Hur tycker du att en lärare skall bemöta en elev som kommer för sent för att det skall bli rättvist?

På denna fråga kan man se två övergripande svar. 10 av 18 elever tycker att läraren skall uppmärksamma den sena ankomsten bland annat genom att fråga eleven varför han eller hon är försenad:

Jag tycker att läraren kan fråga eleven varför man kommit för sent.

Jag tycker att en lärare alltid ska uppmärksamma elever som kommer sent och få dom att sluta eftersom det är störande.

Det är inte rättvist mot någon i klassrummet när någon kommer sent, en lärare ska absolut markera att sena ankomster inte är acceptabla, och då tänker jag givetvis på de som har det som regel att komma sent.

Läraren ska också bemöta den sena eleven som den möter klassen och läraren. Klampar eleven in med buller och brak förtjänar den en utskällning, men om eleven ber om ursäkt och smyger in tyst får läraren kanske anpassa sig lite efter det.

8 av de 18 eleverna som genomförde enkäten anser att läraren inte skall uppmärksamma den sena ankomsten i samma utsträckning. I denna kategori fokuserade eleverna mer på att läraren efter lektionen skall ta upp den sena ankomsten och dess orsaker med den enskilde eleven:

Jag tycker att en lärare ska bemöta en elev som kommer för sent genom att bara ignorera den så att inte resten av klassen blir störd av att någon diskussion uppkommer mitt under undervisningen.

Om eleven eller läraren har något att säga kan man ta det enskilt efter lektionen.

Inte fråga varför eleven kom försent utan låta den sätta sig ner och va tyst.

Fråga 2 Kräver rättvisan att alla sena ankomster behandlas lika?

På denna fråga svarade de flesta av våra tillfrågade elever att rättvisan inte kräver att alla sena ankomster behandlas lika. Man kan i denna grupp urskilja att individrelaterade och systemrelaterade orsaker inte skall behandlas lika. Med individrelaterade orsaker menas exempelvis morgontrötthet som enligt eleverna inte var en legitim anledning att komma för

sent. Men om den sena ankomsten beror på systemrelaterade orsaker som exempelvis försenade bussar eller tandläkarbesök är det en legitim anledning att komma för sent:

Nej, om förseningen är pga ex tandläkare så är det ingen fara, men om man ex sover försent och försover sig och kommer mkt försent, ca 15 min, så borde det behandlas mer.

Jag tycker att en lärare skall kunna ha överseende Med undantag, som om bussen varit sen.

Ja, någon som kommer försent av andra medverkande orsaker ska inte beskyllas, men det är en annan sak om det är personens fel.

Ja, men det beror på varför man kommit försent. Om man skolkar är det en annan sak än om man t.ex hann inte med bussen eller letade efter sina nycklar. Det borde behandlas rättvist och inte alltid lika.

Två enkätsvar visade på undantag från denna tanke:

Alla sena ankomster är sena ankomster.

Ja det gör det!

4 av 18 enkätsvar behandlar också frågan om graden av tillsägelse i relation till hur ofta eleven är sen:

Jag tycker inte att alla sena ankomster ska behandlas lika. Självklart är det en viktig fråga, men det behövs inte en lika sträng åtsägning åt en elev som endast 1gg kommit sent, som det behövs då någon ständigt kommer sent.

Jag tycker att någon som alltid kommer typ 3min sent ska uppmärksammas mer eftersom sådana personer gör det enbart av brist på respekt. Någon som sällan kommer för sent och gör det av någon anledning tycker jag ska behandlas mildare.

En som alltid kmr för sent kanske man borde prata med, eftersom det blir jobbigt för klassen.

En elev som upprepande gånger/ofta kommer sent MÅSTE sägas åt och bättra sig då det kan var väldigt störande med elever som kommer sent och inte kan visa den respekten att smyga in.

Fråga 3 Vilka exempel har du stött på där du tycker att en lärare behandlar sena ankomster orättvist?

11 av 18 svarade på denna fråga. Resterande elever svarade vet ej eller blankt. Svaren varierar, men 8 av 11 har samma tema vilket handlar om att läraren ibland tenderar att uppmärksamma ”fel” sena ankomster. Med detta menas att läraren uppmärksammar en elev som sällan kommer för sent mer än en elev som ofta kommer för sent:

Det blir mer vanligt att någon kommer försent ofta och det kan hända att ingen lägger märke till det medans en som för en gångs skull kommer försent får mera skäll.

Förmodligen när läraren har fått ett utbrott på fel person. Det har hänt att en elev råkar komma sent en dag då läraren själv har vaknat på fel sida. Med "fel" person syftar jag på eleverna som aldrig kommer sent annars.

När det var att nåra elever som alltid kommer försent kommer in sedan efter ca 30 sekunder kommer 2 andra personer in som inte brukar komma försent. Då börjar läraren att skälla ut dom 2 som kom in senare.

De tre resterade svaren tar upp olika exempel:

Många lärare(dom flesta)verkar ha tröttnat på att säga till elever när de kommer sent. Speciellt de som alltid kommer några få minuter sent, och det är synd eftersom de KAN komma i tid. Det är bara det att dom skiter i det.

Vissa lärare har väl behandlat de som alltid kommer sent "värre" än de som väldigt sällan kommer sent.

När läraren mitt under lektionen börjar skälla ut eleven/eleverna för att dom oftast kommer försent. Det stör lektionen oerhört mycket och är mkt respektlöst.

5. Diskussion

I vår diskussionsdel kommer vi att diskutera våra frågeställningar utifrån tidigare forskning och resultat. I detta avsnitt kommer vi även att fundera kring vilken betydelse vår studie kan ha för vårt framtida yrke.

5.1 Hur hanterar lärare och elever sen ankomst i klassrummet?

Vår första fråga handlade om hur lärare och elever hanterar sen ankomst i klassrummet och vårt observationsmaterial kommer att ligga till grund för vårt resonemang kring denna fråga. Det vi kan se är att de flesta sena ankomster sker ljudlöst. Dessa ljudlösa entréer stör till synes varken lärare eller elev. Vi kan dock inte uttala oss om individens inre upplevelse av dessa ljudlösa entréer. Det fanns ett fåtal ljudliga entréer under vår observationsperiod, dessa entréer upplevde vi som mycket störande för både lärare och elever. Anledningen till detta var att dessa ljudliga entréer skapade en allmän oro i klassrummet och bidrog till en högre ljudnivå.

För att definiera vilken typ av konflikt som uppstår i klassrummet vid sen ankomst har vi valt att använda oss av Roger Ellmins (1985) uppdelning av konflikttyper. Vi anser att de konflikter vi observerat i samband med ljudliga entréer i ett klassrum när elever kommer för sent, kan hänföras till Ellmins definition av mellan-personskonflikter som innebär konflikt mellan människor. I klassrummet representerar denna mellan-personskonflikt relationen

mellan elev och elev och även mellan elev och lärare då vi anser att dessa entréer stör både klasskamrater och lärare.

Ellmin menar bland annat att konflikter i skolan ofta kan handla om normmotsättningar i aktuella styrdokument och hur det faktiskt ser ut i verkligheten i skolan. Detta tycker vi att man kan applicera på fenomenet sen ankomst då normen att komma i tid ställs mot individens förmåga att komma i tid. Gunnel Colnerud och Kjell Granström (2002) belyser interaktionen mellan elev och lärare och menar att denna interaktion ibland kan leda till konflikt speciellt om elev och lärare har skilda förväntningar på undervisningen. Vi upplever att de ljudliga entréerna skapar en spänning i interaktionen mellan elev och lärare på så sätt att elev och lärarens förväntningar på undervisningen inte överensstämmer och detta kan enligt oss yttra sig genom elevens sena ankomst.

När det handlar om elevers verbala hantering av sen ankomst har vi observerat att dessa verbala entréer på ett påtagligt sätt stör både klasskamrater och lärare. Med stör menar vi att fokus tas från arbetsuppgift. Dessa verbala entréer upplevde vi även som tidskrävande, genom att den försenade eleven så att säga "stal" tid och uppmärksamhet på grund av uppdateringar av missad lektionstid. En annan vanligt förekommande form av verbal hantering som vi observerade var rationalisering av den sena ankomsten från elevens sida. Elevens rättfärdigande av sin sena ankomst resulterade i att övriga klasskamraters lektionstid gick förlorad. Här kan man enligt oss tillämpa en av Ellmins försvarsmekanismer, rationalisering, som handlar om att man ger logiska skäl till sitt misslyckande. Med misslyckande menar vi det vi har observerat, alltså den sena ankomsten.

Då det gäller elevernas synliga reaktioner kan vi utifrån våra observationer se att det var relativt få som kommenterade sina klasskamraters sena ankomster. I de fall som kommentarer fölls var det mest som ett konstaterande över elevens sena ankomst. Klassen som grupp reagerade inte nämnvärt på elevens sena ankomst. Vi hade en föreställning om att gruppen skulle reagera mer än den faktiskt gjorde vilket våra observationer inte visade. Våra observationer var dock endast stickprov varför vi inte kan uttala oss generellt om gruppens reaktioner på sena ankomster.

Om man ser till hur lärare hanterar sena ankomster vid våra observationer har vi valt att först och främst använda oss av Andrzej Szklarski (2007) och hans tankar kring misstag man som lärare kan begå när det gäller att hantera konflikter. Författaren menar med hänvisning till Galej att lärare skall vara som en förebild när det kommer till sätt att hantera konflikter på. De lärare vi observerade uppmärksammade mycket sällan sena ankomster vilket enligt Szklarski skulle benämnas som att läraren ignorerar konflikten. Det vanligaste sättet att hantera sena ankomst från lärarens sida var att synligt ignorera den. Våra tillfrågade elever ansåg dock att läraren faktiskt skall uppmärksamma sen ankomst då det enligt eleverna krävs för rättvisan.

5.2 Vad är ett rättvist respektive orättvist sätt att behandla sena ankomster på, enligt eleverna?

När det gäller frågan om ett rättvist respektive orättvist sätt att behandla sena ankomster på enligt eleverna har vi valt att använda enkätresultatet som underlag för vår diskussion.

De flesta av de tillfrågade eleverna ansåg att läraren bör uppmärksamma elevens sena ankomst genom att exempelvis fråga eleven varför han/hon är sen. Szklarski belyser konstruktiv konflikthantering och redovisar ett antal misstag man som lärare kan begå i samband med konflikter i skolan. Ett av dessa misstag är att man som lärare förminskar eller inte uppmärksammar en konflikt. Att läraren uppmärksammar konflikten är alltså något som eleverna i vår enkätundersökning påtalar nödvändigheten av. Majoriteten av de tillfrågade eleverna anser alltså att läraren skall uppmärksamma sen ankomst. Intressant är att detta inte överensstämmer med våra observationer då de visade att av 30 sena ankomster uppmärksammades endast ett par av läraren. Detta är enligt Szklarski och de tillfrågade eleverna i vår enkätundersökning ett misstag eller ett orättvist sätt att hantera sen ankomst på.

Enligt eleverna är ouppmärksamhet vid sen ankomst alltså ett orättvist sätt att hantera sen ankomst på från lärarens sida. Detta synsätt anser vi att man koppla till Bo Lindensjö (2004) teori om rättvisa genom förtjänst eller dygd som innebär att man erhåller rättvisa beroende på förtjänst. Lindensjö poängterar att detta är den teori om rättvisa som anses som viktigast av de flesta människor, vilket även stämde överens med de svar vi fick i våra enkäter. Detta då de flesta av eleverna påtalade orättvisa mot de elever som faktiskt var i tid.

Det fanns dock elever som tyckte att läraren inte skall uppmärksamma elevens sena ankomst förutsatt att eleven inte stör resten av klassen eller undervisningen vid sen ankomst. Flertalet elever påpekade också att läraren i detta fall skall diskutera den sena ankomsten och dess orsaker med den berörda eleven i slutet av lektionen för att ingen tid skall tas till detta av lektionen. Flera elever påtalade ofta orättvisan i att många lärare uppmärksammar "fel" person vid sen ankomst. Eleverna ansåg att en elev som ofta kommer för sent inte skall behandlas på samma sätt som en elev som kommer för sent en enstaka gång. Att en lärare behandlar en elev som ofta kommer för sent på samma sätt som en elev som sällan kommer för sent är enligt eleverna ett orättvist sätt att behandla sena ankomster. Även här anser vi att man kan applicera Lindensjö's teori om rättvisa efter förtjänst.

I enkätsvaren lyfter de tillfrågade eleverna upp upplevelsen av att lärare inte bryr sig om att elever kommer för sent upprepade gånger. Detta skulle man enligt oss kunna se som att lärare ger sitt tysta medgivande till elevens sena ankomst. Eleverna uppmärksammade även att lärare ibland behandlar de som ofta kommer för sent värre än de som nästan aldrig kommer sent (här skiljer sig svaren åt, man skall inte behandla dem lika men inte heller värre). Eleverna påtalade även att det stör lektionen och är respektlöst om läraren väljer att "skälla ut" en elev under lektionstid.

På frågan om alla sena ankomster bör behandlas lika svarade merparten av de tillfrågade eleverna att så inte är fallet. Många elever ansåg alltså att man inte kan behandla alla sena ankomster lika. Till skillnad från Robert Thornbergs (2006) studie om elevers uppfattningar om skolregler anser våra tillfrågade elever att likhetsprincipen inför regeln om sen ankomst inte är central. Ett tydligt mönster vi fann var att man gjorde skillnad på individrelaterade orsaker och systemrelaterade orsaker. Eleverna ansåg alltså att det var skillnad om man exempelvis spelade tv-spel hela natten och därför inte kom upp i tid eller om bussen var försenad. Man kan alltså se att eleverna anser att sena ankomster som beror på individen själv skall behandlas på ett strängare sätt än de sena ankomster som är systemrelaterade och som således är utanför individens kontroll.

Enligt Ellmin (1985) finns det två sätt att se på hur konflikter uppstår, process kontra strukturell analys eller distinktionen mellan inre och yttre påverkan. Vårt resultat menar vi har

visat på att det främst är distinktionen mellan inre och yttre påverkan som eleverna gett uttryck för. Detta synsätt innebär att man skiljer mellan det som sker inom individen och det som sker utanför individen. Antingen ser man en konflikts orsak beroende av individens egenskaper eller konfliktens orsak beroende av yttre faktorer. Eleverna anser alltså att systemrelaterade orsaker är mer legitima vid sen ankomst än individrelaterade orsaker. Det fanns dock undantag, som vi redovisat i vårt resultat, där elever ansåg att alla sena ankomster skall behandlas lika oavsett orsak.

5.3 Varför är vår studie viktig för läraryrket?

Vi anser att vår studie kan bidra till en ökad medvetenhet om elevers uppfattningar av sen ankomst. Detta då vår studie lyfter ett elevperspektiv som är välbehövligt för oss blivande lärare. Eftersom sen ankomst är ett fenomen vi som yrkesverksamma lärare kommer att stöta på anser vi att det är högst relevant att inte bara få ett lärarperspektiv utan även ett elevperspektiv på fenomenet sen ankomst.

Vad är då ett rättvist sätt att hantera sen ankomst på enligt eleverna? För det första menar majoriteten av våra tillfrågade elever att man som lärare skall uppmärksamma sen ankomst. Eleverna menar vidare att man som lärare skall vara flexibel beroende på orsak till den sena ankomsten. Att vara rättvis innebär enligt eleverna att läraren tar hänsyn till om orsaken till den sena ankomsten är individrelaterad eller systemrelaterad och följaktligen skall den individrelaterade orsaken uppmärksammas mer än den systemrelaterade orsaken.

För att hantera sen ankomst på ett rättvist sätt är det en rad faktorer man som lärare skall ta hänsyn till enligt de tillfrågade eleverna. Dels måste man som lärare ta hänsyn till orsak, frekvens och hur eleven gör sin entré vid sen ankomst och dels måste man alltid uppmärksamma sen ankomst. Den viktigaste rättvisepincipen vi fann att man som lärare skall rätta sig efter vid sen ankomst är den som Lindensjö benämner rättvisa efter förtjänst.

Att man som lärare skall uppmärksamma sen ankomst är enligt oss ett viktigt resultat av vår studie. Speciellt då våra observationer visade att läraren i hög grad inte uppmärksammar elevens sena ankomst. Vi tycker att vår studie är användbar så till vida att man genom vår undersökning får en inblick i hur elever ser på sen ankomst ur ett rättviseperspektiv. Eleverna lyfter ju faktiskt fram och ger indirekt förslag på hur vi som lärare skall hantera sen ankomst för att det skall vara rättvist.

6. Vidare forskning

Då vi endast har genomfört en pilotundersökning är det svårt att dra några generella slutsatser om hur elever uppfattar sen ankomst ur ett rättviseperspektiv. Utifrån vår studies resultat kan vi bland annat se att elevers understryker vikten av att lärare uppmärksammar elevers sena ankomster, något som våra observationer inte bekräftade. Något som vore intressant skulle vara att genomföra en större och mer heltäckande studie av elevers uppfattningar av sen ankomst för att på så sätt kunna erhålla en mer fullständig bild av elevernas uppfattningar av sen ankomst. En fortsättning på vår studie skulle kunna vara att man genomför en jämförande studie mellan elever och lärares uppfattning om sen ankomst alternativt mellan skolor eller olika områden. Man skulle även kunna genomföra en större observationsstudie där man filmar vad som sker vid sen ankomst då det ibland kan vara svårt att uppfatta allt som händer i ett klassrum samtidigt som man antecknar vad som sker.

Referenser

Colnerud Gunnel, Granström Kjell (2002) *Respekt för läraryrket – Om lärares yrkesspråk och yrkesetik*. Fjärde tryckningen 2007 Mölnlycke: Elanders.

Coser Lewis (1971) *Social konflikt*. Stockholm: Bonniers förlag.

Ekegren Ann-Marie, Hinnfors Jonas (2006) *Uppsats-handbok*. Lund: Studentlitteratur.

Ellmin Roger (1985) *Att hantera konflikter i skolan*. Stockholm: Utbildningsförlaget.

Esaiasson m.fl.(2004) *Metodpraktikan*. Vällingby: Norstedts Juridik AB Elanders.

Lennéer-Axelsson Barbro, Thylefors Ingela (1996) *Om konflikter - hemma och på jobbet*. Stockholm: Natur och Kultur.

Lindensjö Bo(2004) *Perspektiv på rättvisa*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94), Lärares handbok, Lärarförbundet, Fjärde upplagan 2004

Läroplan för grundskolan (Lgr 80), Skolöverstyrelsen. Liber Utbildningsförlaget 1980

Läroplan för grundskolan. Kungl. Skolöverstyrelsen 1962 Tredje tryckningen Gummessons boktryckeri AB Falköping 1966

Maltén Arne(1998) *Kommunikation och konflikthantering*. Lund: Studentlitteratur.

Nationalencyklopedin(1993) Elfte bandet, Bokförlaget Bra Böcker AB, Höganäs

Stensmo Christer (1997) *Ledarskap i Klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.

Stukát Staffan (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Thornberg Robert (2006) *Värdepedagogik i skolans vardag -interaktivt regelarbete mellan lärare och elever*, Linköpings universitet Institutionen för beteendevetenskap

Artiklar

Pedagogiska magasinet Thornberg Robert (2006) *Lärarna bara ljuger för att inte ska få vara inne*.

Szklarski Andrzej (2007) *Om konflikter och konstruktiv konflikthantering*, I Kjell Granström (red.), *Forskning om lärares arbete i klassrummet*. Forskning i fokus, nr 33. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Rapport

Colnerud Gunnel Thornberg Robert (2003) *Värdepedagogik i internationell belysning*. Skolverket Rapp 316:7 , Kalmar: Lenanders grafiska AB.

Bilaga

Enkät "sen ankomst"- svara så utförligt som möjligt på frågorna!

Fråga 1. Hur tycker du att en lärare skall bemöta en elev som kommer för sent för att det skall bli rättvist?

Fråga 2. Kräver rättvisan att alla sena ankomster behandlas lika?

Fråga 3. Vilka exempel har du stött på där du tycker att en lärare behandlar sena ankomster orättvist?

Varmt tack för din medverkan! Beatrice & Karin

